

על: תאונות עבודה במפעל האשלג-דרום

ברווך, שהיה היסטוריון וגיאוגרף בהשכלתו - הציע את השם: "רבת אשלג". מנחם אוסישקין, יו"ר ועדת שמות היישובים - שהיה גם מנהל הקרן הקיימת לישראל - סירב בתוקף לאשר את השם. כעשר שנים לאחר פטירתו של מנחם אוסישקין נתממשה הצעתו של אברהם יעקב ברווך, ואכן, מאז כונו מפעלי האשלג צפון ודרום בשם: "רבת אשלג".

לימים, נערכו הפלגות נוספות, לצורך בדיקת התאמה של האזור בדרום ים-המלח. עם יסוד מפעל האשלג בדרום, בשנת 1934, נוצר צורך בקשר קבוע בין המפעלים בצפון ובדרום של ים-המלח. מפעל האשלג-דרום היה מנותק ומבודד לחלוטין וצורכי העובדים שונעו דרך הים. האשלג המוגמר מהמפעל בדרום, הושט ביס-המלח למרחק כ-80 ק"מ למפעל בצפון; משם, במשאיות (כביש 1 בימינו) למרחק של כ-40 ק"מ לתחנת הרכבת בירושלים. משם על מסילת רכבת

מאת: ש.ג.

משה נובומייסקי שעלה בשנת 1920 רכש ב-1921 שטח בצפון של ים המלח. השטח אותו רכש היה כ-6 קמ"ר ועליו הוקמו מפעל האשלג-צפון ומפעל הברום. תפוקתם הגיעה לכ-100,000 טון בשנה. בהמשך החלו בחיפוש אחר שטחים אחרים, עליהם יקומו בריכות אידוי נוספות. האשלג היה מרכיב חיוני בתעשיית התחמושת עוד לפני (ובמיוחד) בתקופת מלחמת העולם השנייה. כמו-כן הוא חיוני לחקלאות.

במקורות - ספר בראשית, פרק י"ט פסוקים כ"ד-

כ"ה - מדובר על האש והגפרית שהאל המטיר על סדום, עמורה וערים נוספות. ניסיונות של חוקרים לאתר את מיקומה של סדום לא צלחו. אחת הסברות היא שהעיר סדום שוכנת אי-שם במעמקי ים-המלח.

במטרה להרחיב את שטח בריכות האידוי נרכשו שתי סירות מפרש וסירת מנוע. ההפלגה הראשונה - באפריל 1925 - מאתר הניסויים בשטח שבצפון ים-המלח לעבר הקצה הדרומי של ים-המלח עברה על משה נובומייסקי ומשה לנגוצקי תוך טלטולים קשים, במשך שלושה ימים.

זלמן קרן-צבי עזב את קיבוצו עין-חרוד באביב 1928. לנגוצקי הזמין אותו לעבוד במפעל האשלג. במהרה הפך להיות "רב החובל העברי הראשון בים המלח". באחד מימי חורף 1928/9 עסק זלמן קרן-צבי בתיקון גלגל התנופה במנוע הסירה. לבקשתו, סובבו עוזריו את המנוע בכוח הזרוע, אך פעולה זו לא בוצעה באזהרות כנדרש, וללא כל אמצעי הגנה. אצבעו של קרן-צבי נחתכה לשניים לכל אורכה. במפעל האשלג-צפון לא היה רופא ואת הלילה עבר קרן-צבי בכאבים עזים. למחרת צעד ליריחו, שם נקרתה לו מכונית שנסעה לירושלים. בערב הגיע לבית חולים הדסה, 24 שעות לאחר שנפצע בתאונת העבודה.

בשנת 1934 פנה נובומייסקי אל "ועדת שמות היישובים", בבקשה לקבוע למפעל שם עברי קולע. חבר הוועדה - ד"ר אברהם יעקב

למרחק של כ-180 ק"מ לנמל חיפה לייצוא. צי האוניות השונות ששטו בים המלח גדל, נוספו ימאים ובעלי מקצוע אחרים. המפעל בדרום השתכלל והתפתח. משה לנגוצקי ניהל את "מחלקה הים", שתפעלה את אמצעי השינוע לסוגיהם במפעל האשלג - כלי שיט, משאיות, קטרים, קרונות, וטרקטורים.

כדי ליעל את שינוע חומרי הגלם מבריכות האידוי במפעל האשלג-דרום, פרשו מערך של מסילות רכבת ברוחב 60 ס"מ, שהונחו לפי צורכי המפעל בדרום - בין הבריכות. אנו למדים על 20-25 קטרים, מיצרנים שונים, ביניהם אחד מתוצרת עצמית ו-270 קרונות למטרות ייעודיות: כמובילות חומרי גלם, מובילות מים/דלק, הסעת עובדים (מצוידות בגון מברזנט), להובלה טכנית/אחרת, עגורני מסילה ועוד. (סקופ: זהו המקום הנמוך בעולם, בו פעלה מעולם רכבת). לאחרונה עוברים שרידי הקטרים והקרונות שיפוץ, לצורך שימור ותצוגה של מחנה העובדים ומיתקן האשלג-דרום (סמוך למפעל: "חברת מפעלי ים המלח", הפועל בימינו).

רשימה חלקית של הנספים בתאונות עבודה

טאובר (השם המלא חסר) - נספה בעבודה, בין גלגלי קרונות הרכבת בסדום.

קליין (השם המלא חסר) - נספה בעבודה, תחת גלגלי קטר הרכבת בסדום.

קורסים וימי עיון במחוז הדרום

לחודשים מאי, יוני, יולי, אוגוסט 2013

הקורסים וימי העיון יתקיימו
ב"בית יציב" באר-שבע

מאי

קורס נאמני בטיחות (בסיסי)	13.5 + 6.5 20.5 +	לעובדי תעשייה ולקהל הרחב
קורס נאמני בטיחות (מתקדם) 5 מפגשים במתכונת יום בשבוע	כתיחה: 21.5	לנאמני בטיחות ומנהלי עבודה
קורס אחראי רעלים	13.5+6.5 20.5+	לעובדי מפעלים כימיים ומעבדות
קורס ממונה בטיחות אש. 10 מפגשים במתכונת יום בשבוע	כתיחה: 8.5	לקהל הרחב. למסיימים בהצלחה: אישור מבקר שנתי למטפיים מיטלטלים
קורס נאמני בטיחות לעובדי מעבדות	29.5 + 22.5 5.6 +	לעובדים במעבדות כימיות, פיזיקליות, ביולוגיות, רפואיות ותעשייתיות
השתלמות הובלת חומ"ס (רענון)	24.5	למובילי חומ"ס בעלי רישיון בתוקף
יום עיון: בטיחות לעובדי תחזוקה	7.5	לעובדי תחזוקה
יום עיון: בטיחות באתרי בנייה	21.5	לעובדים ומנהלים בענף הבנייה

יוני

קורס נאמני בטיחות (בסיסי)	11.6 + 4.6 18.6 +	לעובדי תעשייה ולקהל הרחב
קורס נאמני בטיחות לעובדי מעבדות	3.7 + 26.6 10.7 +	לעובדים במעבדות כימיות, פיזיקליות, ביולוגיות, רפואיות ותעשייתיות
יום עיון: בטיחות לעובדי תחזוקה	11.6	לעובדי תחזוקה
יום עיון: בטיחות בעבודות חשמל	12.6	לחשמלאים
יום עיון: רענון לנאמני בטיחות	18.6	לנאמני בטיחות
השתלמות הובלת חומ"ס (רענון)	28.6	למובילי חומ"ס בעלי רישיון בתוקף

יולי

קורס נאמני בטיחות (בסיסי)	10.7 + 3.7 17.7 +	לעובדי תעשייה ולקהל הרחב
יום עיון: בטיחות באתרי בנייה	9.7	לעובדים ומנהלים בענף הבנייה
השתלמות הובלת חומ"ס (רענון)	26.7	למובילי חומ"ס בעלי רישיון בתוקף

אוגוסט

יום עיון: בטיחות לעובדי תחזוקה	6.8	לעובדי תחזוקה
השתלמות הובלת חומ"ס (רענון)	30.8	למובילי חומ"ס בעלי רישיון בתוקף

לפרטים נוספים: מחוז הדרום

דוא"ל: Beersheva@osh.org.il

טל': 08-6276389, פקס: 08-6275129

על מישור עמיק, סמוך למפעל האשלג דרום, נכבש מסלול למנחת אווירונים במקום הנמוך בעולם. בתחילה העבירו אווירונים חברת "אווירון" אספקה, תחמושת, עזרה ראשונה, ועוד לעובדי המפעל בסדום שהיה מנותק, והעובדים שבו יצאו לחופשה אחת בחודש. ביום 18 ביולי 1948 המריא מסדום אווירון מסוג "אירונאן" של חיל האוויר, בו טייס ו-7 נוסעים, לשדה-דב לחופשה. בסביבות 02:15, נאלץ הטייס לנחות נחיתה אונס בחולות נבי רובין שליד קיבוץ פלמחים. 5 מנוסעי האווירון נרצחו בידי כנופיות פורעים:

טיילור (שמו המלא חסר) – קברניט המטוס, טייס נוצרי מארה"ב.
אוקראיניץ פסח – פועל שעבר מהמפעל בצפון אל המפעל בדרום.
אברך חנה מגבתון – חברת בית הערבה.
גליקסון מרדכי – חבר בית הערבה – הכשרת מעוז.
ונטיק אמנון – איש ירושלים, מפקד כיתה בפלמ"ח.

להלן רשימה נוספת של הנספים

בתאונות עבודה במפעל האשלג דרום:

קפלן ישראל בן אברהם – ממייסדי מפעל האשלג דרום, נספה בעבודה ביום 5 בדצמבר 1934, והוא בן 24.
קישניבסקי משה – נספה בתאונה כששמר, ב-4 באוקטובר 1938.
זגורודסקי עמנואל – כימאי במפעל האשלג-דרום, נספה בתאונת דרכים בדרכו לעבודה בסדום.
פלינט אברהם – עבד בפנטונים (משאבות צפות). התחשמל ונספה בתאונת עבודה ב-8 ביוני 1941.
אברך הלל – נפצע קשה בעבודה וגופו שותק. נפטר, לאחר מחלה ממושכת, ב-17 בנובמבר 1945, הוא בן 27.
ניידק שמואל – מהנדס תחנת הכוח, התחשמל ונספה בעבודה ב-16 באוגוסט 1941.
קריקון (השם המלא חסר) – נהג, חבר קואופרטיב "הובלה", נספה בעבודה כשהתחשמל במוסך "הובלה".
רשימת הנספים במפעל האשלג צפון ודרום ארוכה. חלקם נפטרו ממחלות, אחרים עקב אירועים ביטחוניים שונים, ועוד. הרשימה כאן עוסקת בנפלים בתאונות עבודה ובדרך לעבודה וממנה. אם טעיתי – התנצלות.

ב-20 במאי 1948 נהרסו מפעלי האשלג והיישוב בית הערבה בצפון. עובדי המקום נסוגו בסירות למפעל שבדרום ימים ספורים לאחר הקמת המדינה.
ביום 4 בנובמבר 1948, חבורה סדום לראשונה לבאר-שבע בדרך יבשתית באמצעות כביש, דרך מעלה העקרב ודימונה.
בימינו, הנופשים באחד ממלונות ים-המלח מתמרחים בבז' ושוחים להם בבריכת האידוי מספר 5 ששטחה עצום. אל הבריכה מוזרמים – בעזרת משאבות – מים מהאגן הצפוני של ים המלח לאגן הדרומי, הגבוה יותר, עקב הצטברות משקעי מלח שאינם בשימוש. מכאן, הצורך לקצור את המלח ולהחזירו לאגן הצפוני.

מתוך:

יהודה אלמוג – ב.צ. אשל "חבל ים המלח", עם עובד תשט"ז.

יהודה זיו "על הדרך" מגזין אגודת מורי הדרך לתיירות בישראל גליון מס' 1.

יוסי לנצוקי מקורות שונים.

מדריך ישראל, עורך אריה יצחקי הוצאת כתר/משרד הביטחון.

סדנת שועלי, רן חדוותי ואנשי צוותו, קיבוץ עין שמר.

עייזבון פול קוטרל ז"ל, באוניברסיטת חיפה. ממקימי מוזיאון הרכבת בחיפה. ■